

Cronica Literară

— Reportajul în literatură —

Numărul scriitorilor noștri crește într'o proporție, care, prin anormalitatea sa, nu făgăduiește nimic bun. Sint zeci, sint sute, sint poate mii de cîntăreți în proză și în versuri, și nu e nici unul care să nu-și găsească criticul său elogios. Fenomenul acesta se mai numește, în termeni meteorologici, și „primăvară literară“.

Alle țări sint în scădere. În Franța doar dacă numele lui Anatole France mai strălucește cu puterea unei stele de prima mărime. Și noi avem, pe cerul nostru, glirlande de constelațiuni literare.

Dar e imposibil, *a priori*, să avem mai mulți și mai mari scriitori decît întreaga literatură universală, dela Homer la d. Gîrleanu.

Probabil că criticii noștri sint victima unor confuziuni. Zic probabil, pentrucă n'am cetit pe toți scriitorii noștri contemporani,—și să ne a-runce piatra cine i-a cetit pe toți; probabil că nici criticii elogioși nu i-au cetit în totdeauna și dealtmintrelea critica pe care le-au aplicat'o cu atita competență nu presupune cu necesitate aceasta.

În orice caz, și o mărturisim cu sinceritate, dacă am cetit ceva mai din toți, n'am cetit adesea și ce a mai urmat. E drept că poate am greșit căci, dacă e să cred pe d. Lovinescu, e posibil, în această primăvară literară, ca un scriitor iizibil la sfîrșitul anului 1906 să devină un talent remarcabil la începutul anului 1907.... Până acuma lucrul acesta nu era cu puțință, dar lumea progresează, și una din achizițiile civilizațiilor în-naintate, sau cel puțin una din caracteristice, e și repeziciunea crescîndă a tuturor lucrurilor.

Să revin. Am spus că probabil că criticii noștri sint victima unor confuziunii. Nu voiu releva decît una.

Fără a mă mai opri, deci, asupra confuziunii ce o fac criticii între interesele literaturii și acele mult mai importante ale onor. lor redacții, care-i silesc să laude cam prea exagerat pe amicii redacționali mai întăiu, și al doilea pe acei scriitori, care încă nu colaborează la revistele lor, dar pe care criticii speră să-i ademenească prin glasul lor de sirene; fără a mă mai opri asupra confuziunii ce o fac criticii și mai ales subcriticii, între

„țărănism“, care e o chestie de psihologie socială și talent,—ceea ce-î duce adesea să laude pe un Brătescu-Voinești pentru „țărănismul“ lui,—căci subcriticul, auzind că Brătescu-Voinești are talent, nici nu-și poate închipui că el ar consta în altă ceva decît în „țărănism“—mă voiu opri asupra unei confuziuni, care le esplică pe mai toate celelalte, ori, cel puțin, le îngăduie.

E vorba de confuziunea între artă și reportaj, pe care o fac mulți din criticii noștri.

La noi se crede—și unii „cronicari“ o spun cu mîndrie și cu un fel de enervare chiar—că, pentru a cunoaște calitățile și defectele unei opere literare, ori pentru a o clasifica, nu-ți trebuiește nici o pregătire. Dacă un critic literar s'ar amesteca în veterinărie, veterinarul ar protesta; dar acelaș veterinar se va crede competent în critica literară, pentrucă veterinarii, dacă sînt de părere că nu poți cunoaște dacă un cal e bolnav sau nu, fără a fi învățat lucrul,—sînt de părere că pentru a judeca literatura, nu e nevoie de „teorii“—despre care vorbesc cu un suveran dispreț—ci numai de *buțul simț*, pe care, sînt siguri ei, că latăl lor și muma lor li l'au dat cu imbielșugare.... E a introduce insituția juraților în literatură.

Și ia-l pe veterinarul nostru, în orele-i libere, caracterizînd și clasificînd pe scriitorii—și în toldeauna într'un ton definitiv și oarecum bălăios, cu siguranța aceea pe care o dă omului lipsa de orice orizon intelectual. Un critic de aiurea, din altă țară, reia de zece ori pe un scriitor, multiplicînd la infinit punctele de vedere,—un „cronicar“ dela Severin hotărește, odată pentru toldeauna, în șase cuvinte lapidare și trece mai departe la alt „talent“.

Că acești cronicari confundă arta cu reportajul, se înțelege dela sine. E mai curios, și mai primejdios că o fac și alții. Și de aceea, pentru a ilustra *cazul*, nu voiu utiliza critica vreunui „specialist“ din acei de care vorbeam mai sus, de altmîntrelea nici n'aș putea utiliza asemenea critică, căci de ordinar ea se reduce la cam atita: „Se va coti cu plăcere volumul domnului Cutare“—și criticul iscălește.... Voiu utiliza un articol al unui critic care, înfîrziat și demodat sărmanul, are încă curajul să facă teorii și care nu e lipsit de gust literar. E vorba de articolul d-lui Lovinescu despre d. Gîrleanu.... Și, dacă și acesta va face confuziunea între artiști și reporteri, atunci se va înțelege dela sine unde pot ajunge cronicarii lapidari.

Așa dar, d. Lovinescu, voind să reabiliteze pe d. Gîrleanu, voind cum zice d-sa în acei admirabil stil pe care cu toții îl cunoaștem, să vindece rana pe care d. Gîrleanu o purta în coapsă de un an, de cînd d. Lovinescu îl lovide cu acea parte a lîncii lui Achille care rănește,—s'a apuca! să caracterizeze noul volum al d-lui Gîrleanu. Dacă nu l'ași crede sincer pe d. Lovinescu, dacă ași crede că are motive coredacționale ca să întoarcă cealaltă parte a lîncii pe care i-a împrumutat-o Achille, nici nu i-ași discuta articolul.

D. Lovinescu caracterizează noul volum al d-lui Girleanu sau, ca să întrebuițez termenii cei mai proprii, volumul noului domn Girleanu ca un volum de „schițe”, pentru că d. Girleanu, zice d. Lovinescu, ori prinde din viața personajului un moment răzleț, care aruncă o lumină îndestulătoare asupra acestuia, ori „povestește o întâmplare oarecare fără o intenție deosebită de psihologie”,—acest din urmă procedeu fiind, după d. Lovinescu, acela al „nuvelei *anecdotică*”

Că aceasta ar fi definiția „schiței”, mă îndoiesc. Dacă „nuvela anecdotică” e schiță, nu știu ce rămîne pentru.... pentru „nuvela anecdotică” mai întâiu, pentru ceea ce se chiamă „povestire” apoi. Iar dacă „schiță” e un „moment răzleț etc.”—atunci cite schițe nu mai sînt „schițe”, căci—nu-i așa?—nu e vorba să dăm alt înțeles cuvintelor, decît îl au, ci tocmai să definim înțelesul cuvintelor pe care le întrebuițăm. Dar, în sfîrșit, nu despre definiția schiței e vorba aici.

E altă chestie: Să admitem că „un moment răzleț etc.” e definiția *unor* schițe și să admitem că în aceste schițe d. Girleanu reușește—rămîn celelalte „schițe”, acele în care, cum spune d. Lovinescu, nu joacă rol psihologia, ci „interesul anecdotic”.

D. Lovinescu ne spune că aceste schițe ale d-lui Girleanu n'au „o intenție psihologică deosebită”, și că, în același timp, „interesul” lor „anecdotic nu e tocmai mare”. (Și nu uitați: d. Lovinescu vorbește cu curtoazie: atînge pe d. Girleanu cu partea lîncii care vindecă).—Apoi, dacă lipsește bucăților d-lui Girleanu și „o intenție deosebită de psihologie” (ca în nuvele) și „interesul anecdotic” (ca în schițe,—după d. Lovinescu) atunci, dacă bucățile d-lui Girleanu sînt lipsite și de calitățile nuvelei și de ale schiței (și de ale povestirii deci, căci d. Lovinescu, prin schiță, o înțelege și pe aceasta, cum ați văzut) ce calități au ele? În ce constă talentul d-lui Girleanu? Ce chimie face d. Lovinescu? Din hidrogen și oxigen (după propria-i constatare) scoate d-sa aur?

Știți ce a făcut d. Lovinescu? A făcut o confuziune între genurile literare așa cum le definește d-sa. „Nuvela anecdotică” se caracterizează prin *subiectul* său care trebuie să fie... anecdotic. Vom spune mai mult, desfășurînd gîndirea d-lui Lovinescu: De oarece d. Lovinescu citează ca exemple de nuvele anecdotice pe unele din ale lui Mérimée și Maupassant, înțelegem că prin anecdotic, d-sa înțelege un subiect *interesant*, *variat* dacă pot spune astfel, rar, *romanesc*. Așa sînt subiectele nuvelor lui Mérimée și Maupassant, pe care le-a putut avea în vedere d. Lovinescu. În acest *gen* subiectul trebuie să fie anumit, și el joacă mare rol, rolul principal, în caracterizarea genului.

Din contra, în nuvelă, dar mai ales în roman, subiectul nu are așa importanță, dacă nu cumva condiția romanului ar fi ca subiectul să fie banal, banal ca viața comună. (Gîndiți-vă la *Ana Karenina*). Aici totul e analiza psihologică, disocierea și reconstituirea, *crearea* vieții.

Ce face d. Girleanu după critica d-lui Lovinescu? Ia subiecte de

roman, subiecte *banale* și le tratează ca'n „nuvela anecdotică”, „fără psihologie”. D. Gîrleanu—tot după critica d-lui Lovinescu—confundă genurile, și criticul său, confundîndu-le și el, la rîndul său, îl laudă pentru această confuziune, confuziune din care rezultă ceva care nu mai este nici un gen literar, deci ceva care nu mai este literatură. D. Gîrleanu așa dar—mereu după critica d-lui Lovinescu,—este în afară de literatură. (Insist încă odată: concluzia rezultă din premisele d-lui Lovinescu: cu nu-mi iau nici o răspundere: presupuneți că n'am cetit pe d. Gîrleanu).

Și cine e în afară de literatură, dacă nu e orator ori cugetător, face reportaj.

Iar cine relatează—„reportează”—lucruri care nu s'au întîmplat, neadevărate, scornite de închipuirea sa, nu e nici adevărat reporter de gazetă, nu e nimic.

...Nu e nimic, pentrucă în afară de *specii*, nu există nimic. Se pot fabrica într'un atelier de cartonagii animale fantastice, dar ele sînt artificiale, n'au nici un loc în creațiune.

Ziaristul care face, ca ziarist, nuvele, nu face nici una nici alta, nu face nimic; tot așa și nuvelistul care, ca nuvelist, ar vrea să facă ziaristică; ori savantul care ar vrea să facă poezii, etc.

Cineva e poet, pentrucă are dezvoltate niște însușiri deosebite pe care nu le are savantul, și invers. Cine n'are nici o însușire eminentă, e un om comun: dacă are oarecare stil, poate deveni reporter de ziar.

Și cei mai mulți oameni sînt de felul din urmă: au tot felul de însușiri, dar în grad *normal*.... Aurea mediocritas.

Din această aurea mediocritas, ca să revin la subiectul acestei cronici, și ca să încheiu, criticii noștri vreau să extragă mii de scriitori. E a na îndeplini datoria impusă criticii, singura justificare a existenței ei: ajutorarea cetitorilor de a deosebi pe artiști de simplii compunători. Orice altă îndeletnicire a criticii, a acelei critici care se adresează marelui public, a criticii de popularizare, este parazitism dăunător, dacă nu curată neonestitate.

Dar simt, că pentru a lămuri mai bine aceste lucruri, e nevoie să vorbesc mai pe larg despre critica literară. Voiu face-o cu alt prilej.

G. I.